

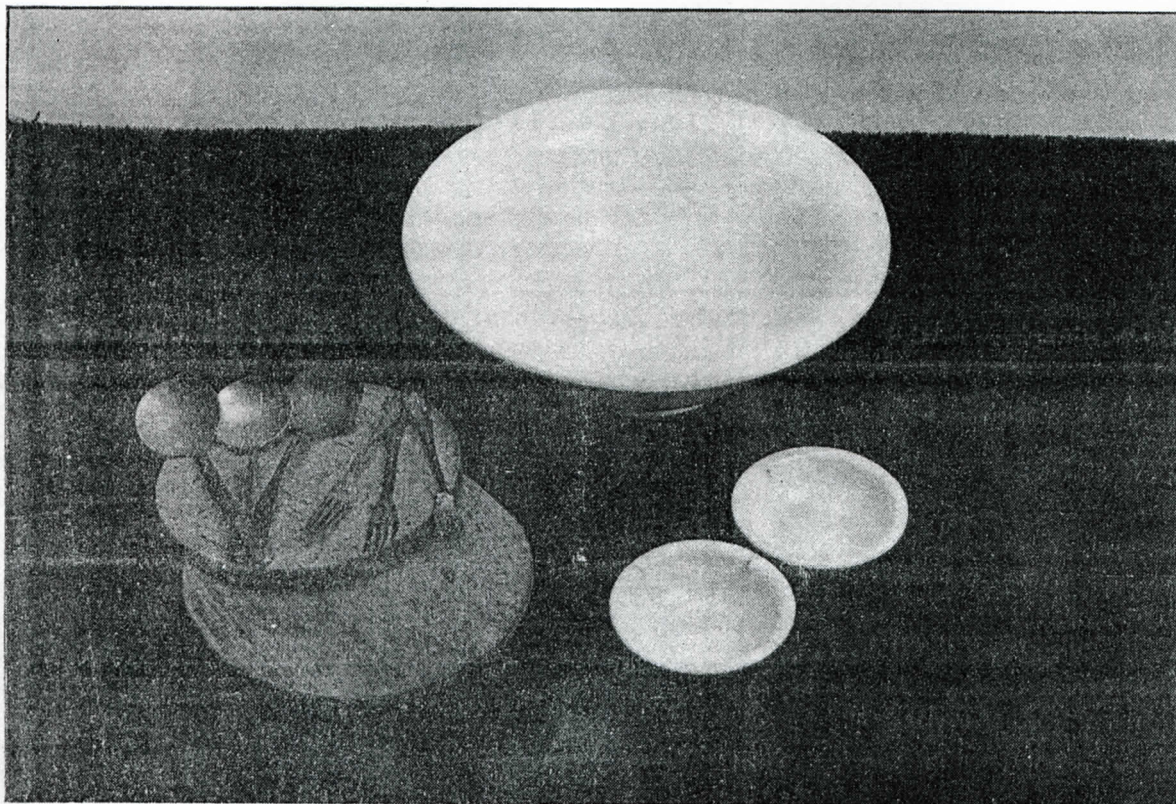
As t olde riuw sprekt

"Hai het n poar ogen as dobbelaaiers"

Hij heeft een paar grote uitpuilende ogen

door: Dirk van der Heide

De eetgewoonten van vroeger (1890 - 1940) zijn ten opzichte van nu nogal veranderd. Is het nu heel gewoon om verschillende soorten groenten, als sla, andijvie, spinazie of witlof, bij de warme maaltijd te gebruiken, vroeger kende men die in boeren- en arbeiderskringen nagenoeg niet. Of er werd gezegd: "Koustront vreten wie nait!" Nee, men at hoofdzakelijk 'sniebonen', 'zolte bonen oet t vat', 'woddels' of gestoofde 'rooie kool' als dagelijkse groente. Dat ook bijvoorbeeld witte kool (boeskool) gestoofd kon worden, wisten de meesten gewoon niet. Erg belangrijk was dat ook niet, want de kost bestond zeker vijf à zes maal per week uit stampot of meel, in diverse soorten.

Van Gezina van Dijk - Jannenga (1897) te Eenrum hoorde ik, dat er vroeger een vrij vast eetpatroon, een soort 'week-menu' bestond. Door andere oudere vrouwen op 't Hogeland werd dit mij bevestigd. De 'kaart' zag er, voor wat betreft het Hogeland, als volgt uit, hoewel er wel eens, zeker in de oogsttijd, van werd afgeweken.
Maandag: snert
Dinsdag: stampot boeskool (= witte kool)
Woensdag: aardappelen met uitgebakken vet spek
Donderdag: stampot knollen (= koolrapen)
Vrijdag: 'broene bonen', 'bo-neklont' (= bruine bonen door

aardappelen gestampt - stopvaarf) of 'boontjessoep'.

Zaterdag: stampot mous (= boerenkool) of 'sniebonen'

Zondag: aardappelen met rode kool met - als het er was - uitgebakken gerookt spek. Ook werd er op zondag wel meelkost (pofert met stroop) of pannekoeken gegeten, zeker wanneer de aardappelen in het najaar wat slechter werden.

Snert werd er op zondag niet gegeten. Dat was minderwaardig en mocht dat in sommige gezinnen tóch gebeuren, dan behoorden ze gewoon tot de allerarmsten!

At men, zo rond 1900, aardappelen met gebakken vet- of gerookt

ijzeren pan werd met het vorkje een aardappel geprikt en die doopte men dan in de 'dobbelaai-er', waar de 'stip' (jus of vet) in zat. Was de aardappel te groot om in één keer te worden verorberd, dan werd hij op het 'spekbred' in kleinere stukjes gestoken. De 'stip' in de 'dobbelaaiers' bestond meestal uit spekvet of 'koarn- of koanestip', maar ook veel uit mosterdstip, melkstip of zuurstip. Zo rond 1900 - 1910 kwamen aardappelschalen en borden van aardewerk algemeen in gebruik, maar bij de plattelandsbevolking kwam het 'spekbred', evenals hier en daar de 'dobbelaai-er', nog steeds op de tafel. De Winschoters waren kennelijk erg snel met het

Van Gezina van Dijk - Jannenga (1897) te Eenrum hoorde ik, dat er vroeger een vrij vast eetpatroon, een soort 'week-menu' bestond. Door andere oudere vrouwen op 't Hogeland werd dit mij bevestigd. De 'kaart' zag er, voor wat betreft het Hogeland, als volgt uit, hoewel er wel eens, zeker in de oogsttijd, van werd afgeweken. Maandag: snert
Dinsdag: stampot boeskool (= witte kool)
Woensdag: aardappelen met uitgebakken vet spek
Donderdag: stampot knollen (= koolrapen)
Vrijdag: 'broene bonen', 'bo-neklont' (= bruine bonen door

aardappelen gestampt - stopvaarf) of 'boontjessoep'.
Zaterdag: stampot mous (= boerenkool) of 'sniebonen'
Zondag: aardappelen met rode kool met - als het er was - uitgebakken gerookt spek. Ook werd er op zondag wel meelkost (pofert met stroop) of pannenkoeken gegeten, zeker wanneer de aardappelen in het najaar wat slechter werden.
Snert werd er op zondag niet gegeten. Dat was minderwaardig en mocht dat in sommige gezinnen tóch gebeuren, dan behoorden ze gewoon tot de allerarmsten!

At men, zo rond 1900, aardappelen met gebakken vet- of gerookt spek, dan zag de met zwilk bedekte tafel er als volgt uit. In het midden stond een grote tinnen schaal of een schaal van aardewerk (1900 was het jaar dat men van het goedkopere (!) tin overging naar het veel duurere aardewerk). Hierin werden de aardappelen, die toen meestal kleiner van stuk waren dan nu, gestort. In veel gezinnen echter werd de ijzeren kookpan met hengsel op een 'paanhoup' (panhoepel om het zwilk te beschermen) gezet. Dan lagen er de 'spekbreden' (= speklankjes), waarop het spek en vaak een snee roggebrood werd gelegd. Die 'spekbreden' waren van hout en rónnd van vorm. Ze werden na de maaltijd met soda afgeboend en op het 'bredenrik', een rek van latwerk, te drogen gezet. Naast ijzeren vorkjes en 'rondbekte' lepels, waren er, hoewel niet bij iedereen, de geglaazuurde aarden 'dobbelaaiers', ook wel 'stipkomkes' of 'stipdiggels' genoemd. Vanuit de schaal of de

ijzeren pan werd met het vorkje een aardappel geprikt en die doopte men dan in de 'dobbelaai-er', waar de 'stip' (jus of vet) in zat. Was de aardappel te groot om in één keer te worden verorberd, dan werd hij op het 'spekbred' in kleinere stukjes gestoken. De 'stip' in de 'dobbelaaiers' bestond meestal uit spekvet of 'koarn- of koanestip', maar ook veel uit mosterdstip, melkstip of zuurstip. Zo rond 1900 - 1910 kwamen aardappelschalen en borden van aardewerk algemeen in gebruik, maar bij de plattelandsbevolking kwam het 'spekbred', evenals hier en daar de 'dobbelaai-er', nog steeds op de tafel. De Winschoters waren kennelijk erg snel met het aanschaffen van de aardewerken 'tellers' (= borden), want zij hebben nu nog steeds de bijnaam 'tellerlikkers'. Die eigenwijze mensen moesten zonodig uit borden eten!
Het was niet de gewoonte, dat elk een 'dobbelaai-er' kreeg. Vooral kinderen, maar ook wel ouderen, moesten vaak met z'n tweeën met één 'stipkommetje' doen. De naam van het kommetje zegt het reeds, want het voorvoegsel 'dobe-' betekent 'doubleren' of 'dubbel'. In het Westerkwartier kende men vroeger de 'dobbelier'. Daarwas het een drinkbekertje voor kinderen. Ook kleine kommetjes, zonder oor en schotel, waaruit koffie werd gedronken, noemde men wel 'dobbelaaiers'.
Velen zullen nog nooit van 'dobbelaai-er' hebben gehoord. Niet vreemd, want het is dan ook ruim tachtig jaar geleden, dat ze werden gebruikt. Toch is er nog steeds een oud gezegde en dat luidt: "Paas op dien stipdiggel!", des-

tijds wel eens gebezigd door een bezorgde moeder, wanneer de dochter naar de jongens ging. Met andere woorden: 'Ga niet te ver met de jongens!' En laten we eerlijk zijn. Wij waarschuwen onze kinderen toch ook nog wel eens met: 'Paas op dien aaierkörkel!', of wanneer het de zoon betreft: 'Hol de witte op stal venoavend!'. Het oude 'spekbred' heeft ook te maken met het gezegde: "Iets te berde brengen"
Iets ter tafel of ter sprake brengen
Iets aanvoeren
Berde of berd is een ander woord voor tafel, bord of 'bred'
Gezegdes:
"Wie kriegen venoavend stip"
Er komt vanavond regen.
"Doar kinst stip op doun"
Dat kun je je voor gezegd houden.
"t Is aalied vet in n aandermans schuddel"
Bij een ander lijkt het altijd beter te zijn.
"Dij eten der flink vet van"
Zij nemen het er goed van.
"Doar komt nait veul op schuddel"
Zij hebben het niet te ruim.
"De knechten hebben der n hoog loon en goud wat op t bred!"
De knechten hebben het daar erg goed.